

Vlaams
Parlement

ingediend op **187** (2019-2020) – Nr. 1
17 januari 2020 (2019-2020)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Leefmilieu,
Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie
uitgebracht door Chris Steenwegen

over de aanbevelingen
van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV)
voor een Vlaams energie- en klimaatbeleid

Samenstelling van de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie:

Voorzitter: Carina Van Cauter.

Vaste leden:

Piet De Bruyn, Inez De Coninck, Andries Gryffroy, Freya Perdaens, Wilfried Vandaele;

Bart Claes, Leo Pieters, Sam Van Rooy;

Tinne Rombouts, Koen Van den Heuvel;

Gwenny De Vroe, Carina Van Cauter;

Johan Danen, Mieke Schauvliege;

Bruno Tobback.

Plaatsvervangers:

Annick De Ridder, Marius Meremans, Joris Nachtergaele, Axel Ronse, Nadia Sminate;

Carmen Ryheul, Stefaan Sintobin, Wim Verheyden;

Robrecht Bothuyne, Lode Ceyssens;

Willem-Frederik Schiltz, Bart Tommelein;

Chris Steenwegen, Tine Van den Brande;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

INHOUD

1. Toelichting door de SERV.....	4
1.1. Situering van de SERV	4
1.2. Toelichting van de adviezen.....	5
2. Vragen en opmerkingen van de leden.....	11
2.1. Tussenkoms van Chris Steenwegen	11
2.2. Tussenkoms van Johan Danen	12
2.3. Tussenkoms van Robrecht Bothuyne	12
2.4. Tussenkoms van Hannes Anaf.....	122
2.5. Tussenkoms van Carina Van Cauter.....	13
3. Antwoorden	13
4. Aanvullende vragen en antwoorden	14
Gebruikte afkortingen	155

Bijlagen: zie [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie hield op 17 december 2019 een hoorzitting over de aanbevelingen van de SERV voor een Vlaams energie- en klimaatbeleid, met Helga Coppen, adjunct-administrateur-generaal van de SERV en Annemie Bollen, medewerker Energie van de studiedienst van de SERV.

De gebruikte presentatie voor de hoorzitting, het advies van 24 juni 2019 'Elementen voor een gesublimeerd klimaat- en energiebeleid 2019-2024', het daarbij horende achtergrondrapport 'Klimaat- en energiebeleid 2019-2024, van alfa tot omega', het advies van 6 december 2019 'Beleidsnota's Energie en Klimaat 2019-2024', de aanbevelingen van de Stroomgroep Financiering 'De hete patat in het klimaatdebat' en het daarbij horende achtergrondrapport 'Financiering van de energie- en klimaattransitie', zijn te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Toelichting door de SERV

1.1. Situering van de SERV

Helga Coppen stelt kort de SERV voor, die als overleg- en adviesorgaan van de Vlaamse sociale partners werd opgericht in 1985. De spreker toont een slide met de logo's van de deelnemende werkgeversorganisaties en vakbonden, die respectievelijk 160.000 ondernemingen, zelfstandigen en organisaties en 2 miljoen werknemers en gezinnen vertegenwoordigen. De baseline luidt: samen sterk door overleg. Om de impact van de adviezen te versterken, wordt daarbij steeds gestreefd naar consensus.

Wat het overleg betreft, wijst ze in het bijzonder op het belang van dat met de Vlaamse Regering, waarbij ze aan enkele belangrijke akkoorden herinnert. Als strategische adviesraad heeft de SERV vijf thema's: werk en sociale economie, economie, algemeen regeringsbeleid, gelijke kansen en integratie, en energie.

De interne structuur van de SERV is driedelig: maandelijks of vaker vergaderen de commissies van experts, die de adviezen voorbereiden; de raad, die de adviezen formeel goedkeurt; het dagelijks bestuur, dat tweewekelijks samenkomt en door haar het kloppend hart van de SERV wordt genoemd. De woordvoerders van de sociale partners hebben er zitting in en het voorzitterschap roteert jaarlijks tussen de grootste organisaties.

Meer dan vroeger wil de raad vandaag inzetten op akkoorden en adviezen op eigen initiatief. Doel is om in een vroegere fase van het beslissingsproces betrokken te zijn, zodat de sociale partners dingen kunnen aankaarten en mee de agenda kunnen bepalen en dus meer impact kunnen realiseren. Een tweede evolutie is die van verbreding, een open blik op de rest van de samenleving, waarbij meer een beroep wordt gedaan op de inbreng van academici, andere middenveldorganisaties, burgerpanels en andere belanghebbenden, naast de expertise van de sociale partners.

Naast de studiedienst zijn in de SERV tevens ingebed: de Stichting Innovatie & Arbeid, de Mobiliteitsraad van Vlaanderen, de Strategische Raad voor Landbouw en Visserij, de Vlaamse Raad Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, de Commissie Sociale Economie, de Adviescommissie Economische Migratie en de Commissie Diversiteit.

Daarop presenteert ze een slide met de titels en de publicatiedata van de adviezen en rapporten die de raad recent produceerde over klimaat, en die dadelijk zullen toegelicht worden. Bij de Stroomgroep Financiering legt ze uit dat het een van de vijf werkgroepen is die de vorige minister van Energie in het leven riep en, samen met Stroomgroep Governance, een van de twee die door het SERV-secretariaat worden getrokken. Ze onderstreept dat bij de opmaak van de aanbevelingen niet

alleen de sociale partners maar ook de milieubewegingen, een armoedevereniging, de sectororganisaties energie, de hernieuwbare-energiesector en de netbeheerders zijn betrokken. Ze werden midden oktober 2019 gepubliceerd.

De rode draad in de vijf documenten is dat dringend een paar tandjes moeten bijgestoken worden, niet alleen om de energie- en klimaatdoelen te bereiken op zich maar ook omwille van de maatschappelijke baten, waarvan ze de groei noemt, naast de werkgelegenheid, de woonkwaliteit, de luchtkwaliteit, de strijd tegen de armoede en de verbetering van de mobiliteit.

Tot slot onderstreept ze dat de documenten alle dateren van voor de goedkeuring van het Vlaamse Energie- en Klimaatplan, en dan ook geen standpunten daarover bevatten. De raad plant wel om in de komende maanden te berekenen of de rekeningen van dat plan kloppen in tonnen CO₂, GWh en euro. Hij reikt de overheid ook de hand voor de verdere invulling, want de raad wil naast kritiek ook een positieve bijdrage leveren, in het bijzonder aan de discussie over de financiering van de renovatie voor kwetsbare groepen en de zoektocht naar wegen om bedrijven op een positieve manier te stimuleren voor klimaatmaatregelen.

1.2. Toelichting van de adviezen

Annemie Bollen begint met het SERV-advies voor de nieuwe legislatuur: 'Elementen voor een gesublimeerd energie- en klimaatbeleid 2019-2024'. De spreker illustreert de sublimatie aan de hand van een foto van martini's met dampend droogijs, dat symbool staat voor de krachtige koeling die de strijd tegen de klimaatopwarming vereist, en wel een die ineens overal is, zoals ijs dat niet smelt maar rechtstreeks van vaste naar gastoestand overgaat.

Die sublimatie moet op vier domeinen plaatsvinden, waarvan zij het infrastructuurbeleid als eerste vermeldt. Er zijn gigantische investeringen nodig in gebouwen, transport en energie. De financiering daarvan plaatst infrastructuurbeleid in het centrum van het begrotingsbeleid, maar daarnaast vereist het voor zijn uitvoering ook een toekomstgericht arbeidsmarktbeleid. Ten slotte vergt energie- en klimaatbeleid ook goed bestuur, waarbij ze onderbouwing, overleg en samenhang verneemt.

Zij onderstreept wel dat de omvang van de uitdaging meer dan alleen een verbeterde afstemming vereist. Becijfering komt uit op een verdubbeling of verdrievoudiging van de infrastructuurinvesteringen, een deel privaat en een deel publiek. De impact op de begroting loopt op van 3 tot 12 miljard euro per jaar, vooral door de inspanningen bij de renovatie van woningen voor kwetsbare groepen, en door de investeringen in scholen en mobiliteit. Volgens een ruwe schatting moeten er tot 250.000 mensen bijkomen in de bouwsector, naast de versterking van de klimaat- en energiestaf bij de overheid.

In het bij het advies horende rapport werden achtergrondcijfers gebundeld volgens 24 thema's, grafisch voorgesteld in een tabel van alfa tot omega, waarvan ze een aantal voorbeelden geeft. Vier kernelementen zijn dikker omrand: kwalitatieve processen, personeel, infrastructuurbeleid en financiering. Die laatste vormde ook het thema van de gelijknamige stroomgroep, met als centrale boodschap: schuif de hete aardappel niet door naar de toekomst. De investeringen moeten integraal nu gebeuren en betaald worden. De uitdaging is groot, erkent ze, maar dit is ook het goede moment. De spreker roept daarbij op om ook de harten van de mensen te passioneren, waardoor het harde werk minder zwaar gaat wegen, en om overeen te komen.

Voor ze ingaat op de cijfers, onderstreept ook zij dat de documenten gebaseerd zijn op de ontwerpplannen, het regeerakkoord en de beleidsnota's, omdat het plan

zelf er nog niet was. Tijdens haar uiteenzetting gaat ze hier en daar wel cijfers actualiseren zonder echter een oordeel te vellen over het plan. Afgezien van deze Apgarscores, gaat het dus grotendeels om prenatale diagnostiek.

De SERV heeft naar de ontwerpplannen gekeken met als belangrijkste – maar niet enige – verwachtingen dat zij in tonnen CO₂, GWh en euro sluitend moesten zijn, en iedereen aan boord houden door koopkracht en competitiviteit te waarborgen. Op dat moment waren er nog aparte ontwerpplannen voor klimaat en energie, merkt ze op. Eerst werd gekeken naar de grote lijnen of doelen, daarna naar de sectorale, vervolgens naar de maatregelen en instrumenten en ten slotte naar de overeenkomst daartussen: zijn de maatregelen in staat de doelen te realiseren?

Doelstellingen

In energie- en klimaatbeleid zijn er drie soorten doelstellingen: niet-ETS CO₂-equivalente emissies, hernieuwbare energie en energie-efficiëntie.

Wat het eerste betreft, stond in het ontwerp dat Vlaanderen ten opzichte van 2005 naar een reductie van 35 procent zou gaan in 2030, terwijl de doelstelling voor 2020 een reductie van 15,7 procent was. Op dit moment realiseert Vlaanderen -7 procent en de verwachting is dan ook dat men volgend jaar de doelstelling niet haalt maar strandt op -8 procent. Volgens het inmiddels goedgekeurde plan zouden de maatregelen daarin volstaan om -32,5 procent in 2030 te realiseren, zij het ten opzichte van een nieuw vertrekpunt, want ten opzichte van het vroegere betekent dit -30 procent.

Voor hernieuwbare energie is de Belgische doelstelling tegen 2020 13 procent, wat op grond van het akkoord over de lastenverdeling voor Vlaanderen 25.074 GWh betekent op een bruto finaal energieverbruik van 243.067 GWh, dus ongeveer 10 procent. Op dit moment halen we ongeveer 7 procent. Terwijl het ontwerpplan de doelstelling voor 2030 optrok naar 27.700 GWh of 12 procent van ongeveer 223.000 GWh, maakt het nieuwe plan daar 28.000 GWh van, wat echter slechts 10 procent uitmaakt ten opzichte van de inmiddels hogere noemer van meer dan 275.000 GWh.

Inzake energie-efficiëntie schoof het ontwerp een besparing van 74 TWh naar voren, die in het definitieve plan is opgetrokken naar 84 TWh. Tegen 2020 ging het om een besparing van -47 TWh, terwijl -45 TWh bij de verwachtingen vermeld wordt. De spreker merkt bij de tabel op dat de donkere cellen bindende doelstellingen weergeven.

Een volgende tabel geeft een overzicht van de totale emissies. De ETS-emissies door de energiesector en de grote industrie vallen buiten de Vlaamse doelstellingen. Ook die van de productie van biomassa en van het internationale transport, evenals degene die verbonden zijn met de import van goederen, vallen evenmin onder de eerder beschreven doelstellingen. Wat wel daarin verrekend is, betreft dan vooral wonen en autovervoer, en dus veel minder de indirecte emissies.

Bij nader inzien is een emissiereductie van 35 procent ambitieus, want er moeten grote stappen gezet worden om haar te bereiken. Op dit moment is nog maar 5 procent binnen en heeft Europa zelfs nog maar 0,4 procent erkend. Ondersteuning is dan ook nodig, niet alleen om het nodige duwtje te geven maar ook om tegelijk koopkracht en competitiviteit te bewaken.

De doelstelling van 35 procent werd vertaald in een pad met jaarlijkse plafonds. Die laatste zijn met een rode lijn weergegeven in een volgende grafiek die ze presenteert. Blijkt dat Vlaanderen eronder bleef tot 2016, maar onvoldoende om de overschrijdingen sindsdien te compenseren. De plafonds voor de komende jaren

zijn weergegeven als stippellijn omdat Europa de regels nog nader moet vastleggen. Als die echter dezelfde blijven, zal het gemiddelde tussen 2016 en 2018 de basis vormen voor de weergegeven berekening, die erop neerkomt dat Vlaanderen tot 2023 de tijd heeft om de 2020-doelstelling te halen. Terwijl het ontwerpplan zoals gezegd voor een reductie van 35 procent ging, is dat in het definitieve 32,5 procent ten opzichte van de nieuwe baseline, 30 procent ten opzichte van de oude en 27 procent ten opzichte van nu.

Het ontwerp mikte erop een groot deel van de reductie te realiseren met maatregelen die inspelen op niet-CO₂- en niet-energetische emissies. Verder moest het leeuwen-deel geleverd worden door energiebesparing, terwijl het aandeel van hernieuwbare energie en elektrificatie beperkt bleef, zoals weergegeven in het volgende diagram dat de spreker projecteert.

Volgende punt wordt gevormd door de energie-efficiëntiedoelen. Tegen 2020 ging het om een besparing van 47.750 GWh ten opzichte van het BAU-scenario, tegen 2030 om 73.748 GWh in het ontwerp en 84.062 GWh in het definitieve plan.

Een daaropvolgende grafische voorstelling toont de evolutie van de hernieuwbare energie, in het verleden en in de toekomst volgens de doelstellingen van de plannen. De beperkte productiestijging verhult de grote verschillen tussen de bronnen. Zon en wind moeten bijvoorbeeld fel toenemen omdat biomassa fel afneemt. In het definitieve plan worden de doelstellingen voor de eerste jaren naar beneden gehaald om ze te laten aansluiten bij het feit dat de 2020-doelen niet gehaald worden, en dat die voor 2030 wat zijn opgetrokken, vooral voor windenergie. Hoe dan ook zijn voor de verschillende bronnen ambitieuze stijgingen nodig. Vraag is of dat mogelijk is in het licht van de aangepaste vergunningsprocedures voor windturbines. Voor zonne- en windenergie is sprake van bijna een verdubbeling, wat voor beide boven de trendlijnen uitgaat.

Wat betekenen deze cijfers voor de maatschappelijke sectoren? De spreker vergelijkt het plan in een tabel met de huidige toestand voor niet-ETS-emissies. Voor transport en gebouwen gaat het om respectievelijk -24 procent en -23 procent, wat een forse daling is ten opzichte van de -29 procent en -43 procent in het eerdere ontwerp. Voor autovervoer alleen gaat het wel om een daling van -42 procent. Voor industrie en afval benadert het percentage van -38 procent dat van het ontwerp, voor de landbouwsector, -27 procent, eveneens.

Vervolgens presenteert ze diagrammen die weergeven wat dat betekent in ton. Terwijl het ontwerp een gezamenlijke reductie van 13,7 miljoen ton voorzag, waarin gebouwen en transport het grootste aandeel zouden hebben, wordt die eerste in het definitieve plan nu opgevolgd door de niet-ETS-industrie en afvalsector. Uitdaging in de gebouwensector is niettemin groot: Vlaanderen is Europees koploper inzake energievervlindende, grote en onderbezette woningen. De oppervlakte is immers bepalend voor het effectieve energieverbruik, waardoor een energiezuinige maar grote woning uiteindelijk een groter verbruik kan hebben dan een kleine met een laag energieprestatieniveau. Ook in de mobiliteitssector is nog veel werk, want er wordt nog steeds meer gereden. De doelstellingen om minder auto te rijden, worden niet gehaald. De auto's worden groener maar vooral ook groter.

Maatregelen en instrumenten

In het ontwerp werd 41 procent van de energiebesparing inzake woningen verwacht van de verplichte renovatie na overdracht van een woning, naast ketelvervanging en de instelling van ketels. De eerste maatregel is niet behouden in de beleidsnota en evenmin in het plan. Voor de tertiaire sector is dat wel het geval, naast defossilisering van de warmte en een actieplan voor de verbetering van

overheidsgebouwen. Voor de transportsector werd verwezen naar het mobiliteitsplan en voor de industrie naar de energiebeleidsovereenkomsten en de mini-EBO's.

Bij het narekenen of de cijfers kloppen, stelde de SERV vast dat heel wat maatregelen in het ontwerp niet becijferd waren, wat wordt weergegeven in een staafdiagram dat zij laat zien, met de ontbrekende data in rood.

De spreker erkent wel, wat de coherentie van de doelen betreft, dat de verlaging van de CO₂-reductiedoelstelling voor gebouwen van 43 naar 23 procent het plan realistischer maakt dan het ontwerp, omdat het CO₂-reductiepercentage dichterbij ligt bij de doelstelling van 17 procent voor de reductie van het finale energieverbruik.

Voor de transportsector moet nog wel het verschil tussen 24 procent emissiereductie en 10 procent reductie van het finaal energiegebruik gerealiseerd worden door vergroening of elektrificatie. Daar plaatst de spreker het volgende tegenover: een studie van Transport & Mobility Leuven wijst uit dat men, als men alles uit de kast haalt – door tegelijk een kilometerheffing voor auto's in te voeren die dubbel zo hoog is als waarvan veelal sprake, salarismotors en de regeling rond professionele diesel af te schaffen, 3 miljard euro te investeren in openbaar vervoer en een aandeel van 30 procent elektrische voertuigen te halen bij nieuw ingeschreven voertuigen – een reductie van 22 procent haalt. In de niet-ETS-industrie is de vergelijking tussen emissiereductie en finaal energieverbruik niet zinvol omdat in de cijfers voor dat laatste de hele industrie wordt meegerekend. In de landbouwsector liggen de cijfers in elkaars verlengde.

Wat de instrumenten betreft, betreurt de SERV dat de renovatieverplichting voor woningen en de kilometerheffing voor personenwagens niet behouden werden. Daarnaast pleit de raad voor onderzoek naar de herziening van de woonfiscaliteit en CO₂-gerelateerde beprijzing. Hij formuleert ook vragen bij de verbrede bedrijvenaanpak.

In een volgende grafiek maakt de SERV een inschatting van wat de doelstellingen betekenen voor de woningen, waarvan er in Vlaanderen ongeveer 3 miljoen zijn. Op dit moment voldoet 3 procent aan de voorwaarden van klimaatneutraliteit, al de rest moet nog aangepakt worden tegen 2050. Op het huidige ritme worden ongeveer 25.000 woningen per jaar gerenoveerd en zal het dus nog lang duren. Als alle overgedragen woningen gerenoveerd moeten worden, komen we aan 70.000 per jaar, en is 27 procent van de woningen aangepakt tegen 2030. Dat is drie keer zoveel. De spreker merkt wel op dat het niet alleen gaat om renovatie op zich maar ook om de diepte daarvan. Om het ontwerpdoel van -43 procent CO₂-reductie te halen zou ongeveer de helft van het woningenbestand tegen 2030 klimaatneutraal moeten zijn, of 113.000 per jaar, dus vijf keer sneller dan vandaag. In het huidige plan bedraagt de reductiedoelstelling -23 procent of 56.000 per jaar.

Noodzakelijke investeringen, personeel en middelen

De SERV heeft ruw in kaart gebracht welke infrastructuurinvesteringen nodig zijn in de verschillende sectoren. Ze moeten zoals eerder gezegd verdubbelen of zelfs verdrievoudigen. Er werd daarbij wel een ruim perspectief gehanteerd: woningen worden bijvoorbeeld niet alleen zuiniger gemaakt maar ook aangepast aan de huidige comforteisen, en in scholen worden bijvoorbeeld tegelijk ook capaciteitsproblemen aangepakt. Haar volgende figuur zet de investeringen tot nu toe af tegenover de behoeften. Het verschil tussen het huidige ritme en het wenselijke blijkt groot, maar dat is niet bij elke soort investering in gelijke mate het geval. Die in netten en certificaten, die met de elektriciteitsfactuur gefinancierd worden, liggen vrij dicht bij de behoeften, terwijl er elders wel een groot verschil is. De SERV pleit voor een integraal investeringsplan, waarin de juiste prioriteiten gelegd worden, dat gebruik maakt van synergieën en rekening houdt met de ruimtelijke implicaties van keuzes.

Voorzien in de extra behoefte aan arbeidskrachten in de bouwsector om de benodigde infrastructuurinvesteringen te realiseren is niet eenvoudig, waarschuwt de spreker. Het aantal vacatures is nu al bijzonder hoog, het aantal openstaande eveneens. Veel buitenlandse arbeidskrachten zijn al naar hier gehaald. In vergelijking met andere Europese landen is de instroom vanuit opleidingen bijzonder laag. Een toekomst-gerichte arbeidsmarktstrategie uitdenken is dan ook een grote uitdaging.

Een volgend diagram toont het personeelsprobleem bij de overheid, waarin de mensen die rond energie en klimaat werken rood zijn weergegeven. De samenvoeging in VEKA is alvast een goede zaak, oordeelt de SERV, maar onvoldoende, want houdt op zich geen versterking in. Daarvoor zijn ook nog verschuivingen van elders nodig.

Verder is ook een financieel plan nodig. Het private aandeel in de financiering vereist een goed kader en een instrumentenmix in het licht van de lange terugverdientijden bij energie- en klimaatinvesteringen en van de betaalbaarheid. Tegelijk moet ook de overheid investeren in publieke infrastructuur. Hoeveel middelen precies nodig zijn, hangt af van de beleidskeuzes. De raad onderstreept wel dat de overheidsfinanciën in elk geval gezond moeten blijven en dat men de factuur niet naar de kinderen mag doorschuiven.

Daarop overloopt de spreker de berekening van de eerder genoemde implicatie van 3 tot 12 miljard euro extra per jaar op de Vlaamse begroting. Kleinste post en geen al te grote uitdaging is de investeringssteun voor groene energie. Verder zijn middelen nodig voor de flexibiliteitsmechanismen, die in werking treden omdat we de 2020-doelstellingen niet halen, en waarvan de inschatting intussen naar boven is bijgesteld. Een bedrag van 0,4 miljard euro extra is nodig voor fietsinfrastructuur. Het geschatte bedrag voor investeringen in warmtenetten kan misschien verlaagd worden in het perspectief van de verlaagde doelstelling voor gebouwen. Voorts is een half miljard euro extra nodig zowel voor investeringen in sociale woningen als voor groen-blauwe infrastructuur (voornamelijk adaptatiebeleid zoals kustbescherming). De investeringen in De Lijn zullen oplopen tot 1 miljard euro extra. De verlichting van de elektriciteitsfactuur door bepaalde kosten uit algemene middelen te financieren zou 1,4 miljard euro per jaar kosten, extra investeringen in scholen tussen 0,6 en 1,4 miljard euro. Grootste post, ongeveer de helft van de middelen, is echter de renovatie van woningen bij kwetsbare groepen.

De afrekening van 433 miljoen voor het niet behalen van het afgesproken Vlaamse aandeel in de 2020-doelen is als volgt berekend. De aankoop van CO₂-emissierechten kan 42 miljoen euro kosten. Voor de energie-efficiëntiedoelstelling is er geen flexibiliteitsmechanisme maar kan een inbreukprocedure volgen met een boete die tot 73 miljoen euro kan oplopen. Bij de hernieuwbare-energiedoelstelling kunnen de statistische transfers tot 118 miljoen euro kosten, wat de teller betreft, terwijl voor het niet behalen van de noemer een lastenverdelingsakkoord bis nodig is. Onzekere factoren in de berekening zijn vooralsnog de prijzen, de precieze afstand van de doelstelling en de afspraken in de bijkomende lastenverdeling. De SERV vraagt vooral het probleem in kaart te brengen, eraan te werken, en er middelen voor uit te trekken.

De raad acht de woonnoden bij kwetsbare groepen bijzonder groot en prioritair, en de spreker toont daarbij een grafiek met het aandeel van de woonlasten in het gezinsbudget voor de verschillende kwartielen. Bij de laagste inkomensgroep lopen zij op tot 40 procent van de bestedingen, en nemen zij toe over de jaren. Dat komt niet door stijgende energielasten, want die zijn voor alle inkomensgroepen gedaald. Dergelijke renovatie-investeringen zijn maatschappelijk verantwoord, zowel voor het klimaat als in de strijd tegen armoede, en voor de verbetering van woonkwaliteit en schoolprestaties. Hun private financiering is echter niet evident, aangezien de kosten van diepgaande energetische renovatie een zeer lange terugverdientijd of

zelfs geen terugverdieneffect hebben, omdat de elektriciteitsfactuur meer stijgt dan de brandstoffactuur daalt, mede vanwege het lage initiële verbruik en de rebound-effecten. Bovendien hebben de drie laagste kwintielen een ontoereikend financieel vermogen voor een gemiddelde diepgaande renovatie-investering van 40.000 tot 60.000 euro, wat de spreker grafisch illustreert. Zeker in het laagste kwintiel is het maken van bijkomende schulden door geld te lenen, niet evident, aangezien daarin groepen zitten die al een gemiddelde schuld hebben van 65 procent van hun inkomen. Een kwart van de Vlaamse gezinnen heeft nu al betaalproblemen bij het wonen.

Haar volgende slide biedt een grafische voorstelling van enige indicatoren van de kwaliteit van schoolgebouwen. Ze blijken in weerwil van de inspanningen nog steeds erg rood te kleuren voor energieprestaties maar ook voor algemene kwaliteit. De helft heeft nog problemen met asbest, naast veiligheid, stabiliteit en brandveiligheid. De spreker merkt op dat investeren in bijvoorbeeld ventilatie niet alleen goed is voor energie en klimaat, maar ook voor de verbetering van de schoolprestaties.

Daarop toont ze een slide met een ruwe en onvolledige schatting van de kostenposten in andere sectoren, die nog niet werden opgenomen in de berekening van de impact op de begroting, en leest de hele lijst voor.

De begrotingsdocumenten bij de beleidsnota's voorzien inderdaad in bijkomende investeringen in fietsinfrastructuur en in een extra budget voor klimaatmaatregelen, maar die zijn volgens de schatting van de SERV goed voor slechts 5 tot 15 procent van de noden. Ook voor de renovatie van woningen van kwetsbare gezinnen worden onvoldoende middelen en instrumenten opgenomen. Een noodkoopfonds kan 620 van de 325.000 woningen die aangepakt moeten worden aanpakken. De renteloze lening botst met de hoge leenlasten die lage inkomens al hebben. Scans en sociale dakisolatieprojecten kennen een laag bereik. De verhoogde premies bereiken hen slechts beperkt vanwege de prefinancieringsproblemen. De SERV vraagt ook te letten op het effect van de verhoogde EPC-criteria voor huurwoningen op het schaarse aanbod in dat marktsegment. De historisch hoge investering van 833 miljoen euro per jaar in sociale woningen blijft te laag om de wachtlijsten op te heffen, wat immers 1,3 tot 2,4 miljard per jaar zou kosten. De SERV vraagt dan ook een afdoend mechanisme om de renovatie voor deze groep aan te pakken, te bekijken wat mogelijk is via de EIB maar ook te letten op de kosten die gepaard gaan met de inzet van intermediairen en met btw-plichtige doorrekeningsmechanismen.

Het is belangrijk om de financieringsuitdaging in een ruimer kader te bekijken, waartoe de keuze van het juiste beleidsniveau behoort, evenals een bredere herziening van woon- en mobiliteitsfiscaliteit, de tariefstructuur en -methodologie, het kerntakendebat en andere netbeheerkwesties. Belangrijk is verder om de kosten te beperken en financieringsstromen te herschikken.

Met het oog op de genoemde kostenbeperking bepleit de SERV de inzet op maatschappelijke en technologische innovatie; op collectieve toepassingen en efficiënt gebruik; aandacht voor doelen, maatregelen en instrumenten; voor overheidsorganisatie en semipublieke constructies; voor kostendata en -bewaking; voor de beheersing van transactiekosten; en voor de financieringslasten voor de gemaakte schulden.

De SERV attendeert in dit verband in het bijzonder op de schulden van Fluvius, die inmiddels zijn opgelopen tot 8,9 miljard euro, of 60 procent van de activa. Met percentages van 3 procent op het vreemd en 5,2 procent op het eigen vermogen is dat duur kapitaal, waarvan de kosten in totaal 539 miljoen euro per jaar belopen, en dat zonder de afschrijvingskosten. Zij maken 36 procent uit van de endogene kosten die worden doorgerekend in de nettarieven. Ter vergelijking wijst zij op de kosten voor de Vlaamse schuld van 18 tot 23 miljard euro, die slechts 445 miljoen euro per jaar bedragen. Met Oosterweel zit Vlaanderen al dicht tegen de

schuldnorm, waardoor het geen tweede groot project via schuld kan financieren. De piste van strategische investeringen moet bekeken worden. De SERV vraagt ook oog te hebben voor de impliciete schuld in constructies om zaken buiten de begroting te houden, en om provisies aan te leggen voor voorzienbare kosten. Andere aandachtspunten in dit verband zijn de opvolging van certificatenschulden en van de private schuldopbouw.

Zoals gezegd bepleit de SERV ook de herschikking van financieringsstromen om te zorgen voor voldoende middelen voor de benodigde investeringen, en om via de financiering de juiste stimulansen te geven in de richting van klimaat- en energietransitie. De vragen daarbij luiden: wat steunen we? Hoe internaliseren we externe kosten? Waar halen we de middelen? Herschikking moet wel goed onderbouwd worden met impactanalyses.

Haar volgende diagrammen illustreren de huidige financiering van het klimaatbeleid, waarin een groot aandeel van de uitgaven blijkt te gaan naar de ondersteuning van groene stroom en een veel beperkter naar rationeel energiegebruik, terwijl 88 procent van de financiering via de elektriciteitsfactuur gebeurt. Dat laatste staat ter discussie en de SERV vraagt dan ook andere bronnen te bekijken. De spreker noemt algemene middelen, veilingopbrengsten, btw-afspraken met de federale overheid, Europese financieringsbronnen, spaargeld, de oprichting van een ontwikkelingsbank, green bonds, energiegemeenschappen en ESCO's. Wat doorrekening via mogelijke andere fossiele-energiedragers buiten de elektriciteitsfactuur betreft, moet bekeken worden wat de Vlaamse bevoegdheden zijn, wat de verhouding tussen die dragers is, wat de gevolgen zijn voor de rendabiliteit, voor de elektrische toepassingen, voor rationeel energiegebruik en voor de ontwikkeling van zonnepanelen. Men kan echter ook kijken buiten de energiefactuur tout court, door andere parameters te hanteren die evenzeer verbonden zijn met CO₂-emissie zoals m² bewoonbare oppervlakte, EPC, ligging of consumptie-uitgaven als vliegtickets. Interessant is verder om niet alleen lineair aan te rekenen, maar ook te variëren tussen een laag getaxeerd standaard- en een hoger aangerekend luxevolume.

Indien men mogelijke inkomstenbronnen bekijkt, kan een en ander volgens de berekening van de SERV 3 tot 9 miljard euro opbrengen, met als belangrijkste bron de kilometerheffing, als die 9 tot 10 c/km zou bedragen. Verder is er de federaal bestudeerde CO₂-taks, en de – inmiddels veel lager ingeschatte – veilingopbrengsten. Zij wijst er wel op dat deze inkomsten niet zeker geheel Vlaams zijn maar mogelijk deels federaal, en dat ze vaak als budgetneutraal worden naar voren geschoven, waardoor ze eigenlijk geen extra inkomsten zijn.

Volgens de SERV is ten aanzien van de herschikking van de financieringsstromen naast nadere discussie en meer data vooral meer snelheid nodig. De spreker onderstreept nogmaals dat de investeringen nu moeten gebeuren en betaald worden. De op dit moment bijzonder lage rente kan investeringen vergemakkelijken. Het beschikbaar inkomen is de laatste jaren gestegen en is hoog in Europees perspectief. De armoede is stabiel en laag. De gasprijs is historisch laag, ook die van elektriciteit is dalend. Investeringen kunnen bovendien aarzelende groei stimuleren en het ondernemersvertrouwen is nog best hoog. Bijkomende publieke investeringen van 1 tot 2 procent van het bbp maken ons vergelijkbaar met de buurlanden, terwijl het huidige nauwelijks hoog genoeg is om depreciatie van onze activa te vermijden.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

2.1. Tussenkomsst van Chris Steenwegen

Chris Steenwegen is verrast door de ongelooflijke discrepantie tussen de vruchten van jarenlang studiewerk die door de strategische adviesraad werden gepresenteerd, en het door de regering goedgekeurde plan. Waarop heeft die zich

gebaseerd voor een plan dat alle in Vlaanderen aanwezige kennis blijkt te negeren? Hoe moet het nu verder volgens de SERV, meer bepaald op het vlak van governance, om die kloof te dichten tussen wat voorligt en wat nodig is? Het lid wijst daarbij op de verwachting dat Europa de doelstellingen bovendien nog strenger zal maken. Wat kan het parlement doen? Op welke manier kan men de mensen meekrijgen om de klimaatuitdaging als een opportuniteit te zien?

2.2. Tussenkomsst van Johan Danen

Johan Danen treedt bij dat wat de regering inzet voor de renovatie van woningen bij kwetsbare gezinnen ruim onvoldoende is, maar welke middelen en instrumenten zijn volgens de SERV wel haalbaar en effectief? Het lid vraagt in dat verband toelichting bij het ruimere kader dat de raad suggereert. Heeft men een idee hoe sterk het aanbod aan huurwoningen voor die groep zal dalen door de verstrenging van de EPC-normen? Mag hij uit het pleidooi voor een transversaal beleid afleiden dat dergelijke integrale aanpak thans geheel ontbreekt in Vlaanderen? Heeft de raad gouden tips voor de verovering der harten?

2.3. Tussenkomsst van Robrecht Bothuyne

Robrecht Bothuyne merkt op dat de materie niet eenvoudig is en dat dus ook een plan en zijn implementatie dat niet kunnen zijn. Wijzen op de kloof tussen wat de regering uittrekt en wat nodig is, is één zaak, maar welke oplossing schuift de SERV zelf naar voren? Alleen al het idee om andere fossiele dragers meer transitie-lasten te laten dragen in de plaats van alleen de elektriciteitsfactuur als vehikel te gebruiken, botst bij uitvoering op een complexe realiteit, want niet iedereen verwarmt met aardgas. Heeft de raad concrete voorstellen over de financiering?

Het lid vraagt ook meer uitleg bij de berekening van de kosten voor het niet halen van de doelstellingen voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Zelf kwam hij in een soortgelijke oefening tot een andere uitkomst.

Wat is de visie van de raad op de rol van de lokale besturen, waarbij het lid zelf het vergunningenbeleid, de versterking van het draagvlak en de begeleiding noemt? Hoe kunnen zij betrokken worden?

Ook bij de woningrenovatie formuleerde de SERV terechte vragen maar stelde men geen concrete oplossingen voor. Aan welk model denkt men in het licht van de beperkte leencapaciteit van kwetsbare gezinnen? Welke suggesties heeft men voor de aanpak van huurwoningen?

Heeft de raad, net zoals de Vlaamse Regering, de intentie om een strategie te ontwikkelen voor een arbeidsmarktbeleid dat voor voldoende mensen en handen zorgt?

Volstaat, wat transport betreft, de doelstelling van de Vlaamse Regering op het vlak van modal shift? Of zijn er maatregelen die ontbreken? Op welke manier kan de vergroening van personenwagens versneld worden? Hoe kan men kwetsbare gezinnen op dit vlak meekrijgen?

Tot slot treedt hij bij dat EBO's, die de SERV wil verruimen, een verdienstelijk instrument zijn. Hoe moeten de toekomstige EBO's eruitzien?

2.4. Tussenkomsst van Hannes Anaf

Hannes Anaf herinnert aan het voorstel van zijn fractie om de structurele aanpak van de renovatie van woningen bij kwetsbare groepen te laten financieren door de netbeheerders. Vindt de SERV dat een realistisch spoor?

2.5. Tussenkomsst van Carina Van Cauter

Carina Van Cauter vraagt op welke manier de SERV spaargeld als een bron ziet voor de financiering van klimaatmaatregelen. Zelfs als men daarop een beroep doet voor investering, moet de eindrekening uiteindelijk door de gebruiker betaald worden. Hoe ziet het financieringsmodel van de raad eruit?

3. Antwoorden

Annemie Bollen verwijst voor governance naar het SERV-advies 'Veel vuur voor energie- en klimaatvisies'. Aandachtspunten zijn onder meer onderbouwing, afstemming, samenwerking, de stimulering van innovatie, en bevordering van het draagvlak door consultatie. Een acuut punt is de versterking van de administratie van klimaat- en energietheema's door capaciteit binnen de Vlaamse overheid te verschuiven.

Renovatie van woningen bij kwetsbare groepen wilde de SERV in de eerste plaats als onderwerp op de agenda zetten. Voor de uitwerking moeten verschillende mechanismen vergeleken worden. Zelf schuift de raad nog geen beste naar voren, wel de eerder genoemde aandachtspunten zoals de kosten van intermediairen en de btw.

Doordat de investeringen zich niet terugverdienen, zullen publieke middelen bijna zeker noodzakelijk zijn. Die zullen trouwens niet alleen nodig zijn voor de renovatie zelf, maar ook voor de voorafgaande ontzorging die mogelijk moet maken dat de projecten geïnitieerd raken. Maar de raad schuift dus zelf nog geen concreet plan naar voren, bevestigt de spreker.

De mogelijke impact van bijkomende EPC-voorwaarden op de schaarste op de huurmarkt werd nog niet berekend, maar er zijn wel degelijk signalen dat huurwoningen worden afgestoten vanwege de verstrengde eisen.

Voor de vraag over een transversale aanpak verwijst ze eveneens naar het advies 'Veel vuur voor energie- en klimaatvisies', waarin voor de samenwerking tussen beleidsdomeinen onder meer projectwerking naar voren wordt geschoven.

Harten veroveren heeft te maken met communicatie, maar ook met een slimme keuze van maatregelen en instrumenten. Anderzijds ontbreekt nog onderzoek om bepaalde keuzes te kunnen maken, zoals de SERV al jaren signaleert. Het mag immers niet halsoverkop gebeuren.

Voor de berekening van het bedrag van 433 miljoen euro verwijst ze naar de bijlage van het advies over de beleidsnota's, waarin de veronderstellingen worden aangegeven. Zij erkent dat het, zoals eerder gezegd, om inschattingen gaat. Zo werd gewerkt met 36 of 37 euro/MWh voor ontbrekende hernieuwbare energie, een prijs die werd afgeleid uit de gemiddelde steun voor wind. In de praktijk heeft Luxemburg echter een contract weten af te sluiten voor 14 tot 15 euro, maar het was daar al vroeg mee begonnen. De SERV beveelt dan ook aan daar tijdig werk van te maken, want het is niet zeker dat men op het laatste moment nog een goede deal kan sluiten. Naarmate 2020 nadert, is het aanvankelijke overschot op die markt alvast kleiner geworden. In elk geval gaat het om bindende doelstellingen met consequenties, waarvoor middelen moeten gereserveerd worden.

De initiatieven van lokale besturen en andere actoren zijn talrijk en beloftevol, al kunnen er nog inspanningen gebeuren om die capaciteit te versterken.

Huurwoningen of koopwoningen zijn niet wezenlijk verschillend voor kwetsbare groepen omdat door het ontbreken van een terugverdieneffect hoe dan ook

publieke middelen nodig zijn. Als men de renovatie van de eerste categorie verplicht, leidt die immers waarschijnlijk tot hogere huurprijzen en dus huursubsidies.

De SERV zelf voert de komende maanden verder onderzoek naar renovatie van woningen en bij kwetsbare groepen in het bijzonder, door onder meer de mechanismen in het buitenland te bekijken met hun voor- en nadelen. Tegelijk wil de raad manieren verzinnen om bedrijven op een positieve wijze te stimuleren in het nemen van klimaatmaatregelen, niet alleen op hun eigen terrein maar mogelijk ook elders in de keten, gaande van toelevering tot de vormgeving van hun producten. Naast deze twee werkpunten zijn natuurlijk ook de uitdagingen op de arbeidsmarkt bijzonder groot. Die worden bekeken door de collega's die met de arbeidsmarkt bezig zijn.

Over het definitieve plan heeft de SERV zich nog niet uitgesproken, dus ook niet over wat erin staat met betrekking tot transport of over de omgang met kwetsbare groepen daarbij. Zij bevestigt wel het belang van dat probleem, dat trouwens ook een actiepunt is van de Mobiliteitsraad Vlaanderen.

Spaargeld werd genoemd als mogelijke bron om terugverdienbare investeringen te realiseren. Vraag is daarbij hoe het kan geactiveerd worden, waarbij de spreker mogelijk rendement suggereert. Bij investeringen zonder terugverdieneffect zijn de mogelijkheden beperkt, erkent ze.

Helga Coppen vult aan dat de sociale partners net voor de nieuwe legislatuur een akkoord sloten met de naam 'Iedereen aan boord'. De eerste doelstelling is om de krapte op de arbeidsmarkt aan te pakken, onder meer in de bouw- en zorgsector, de tweede om de potentiële arbeidsreserve aan te spreken met een reeks maatregelen inzake levenslang leren en doelgroepenbeleid. Een eerste VESOC-overleg daarover vindt plaats in februari. Ze biedt in dat verband aan de maatregelen toe te lichten in de commissie Werk.

4. Aanvullende vragen en antwoorden

Johan Danen merkt op dat de gemeentebesturen een rol spelen in de genoemde hoge kapitaalkosten van de netbeheerder, met name door de vergoeding van 6 procent die zij ontvangen voor het door hen ingebrachte geld. Dat percentage naar beneden halen, blijft natuurlijk niet zonder gevolgen voor hen. Welke ideeën of alternatieven heeft de SERV daarover of daarbij?

Annemie Bollen ziet verschillende aspecten. De vergoeding van het eigen vermogen heeft inderdaad te maken met de financiering van de lokale besturen. Vraag is of dat de beste manier is, aangezien er btw op verschuldigd is. Daarnaast zijn er echter ook de kosten op het vreemd vermogen, dus de schulden. Ook daar is het percentage hoog voor deze tijd. Nog een ander aspect is de omvang van die schulden. In het verleden werd systematisch geleend voor investeringen, waarvan het ritme constant bleef: ongeveer 500 miljoen euro per jaar. Bij afloop wordt opnieuw geleend om de oude leningen te herfinancieren. De spreker roept de vraag op of dat een duurzaam investeringsmechanisme is, terwijl dergelijke kapitaalkosten te vermijden zijn door investeringen direct te financieren met inkomsten uit de tarieven. Overschakeling impliceert wel dat de historische lange termijn schulden, die inmiddels ongeveer 6 miljard euro belopen, aangezuiverd worden. Dat is niet niks.

Carina VAN CAUTER,
voorzitter

Chris STEENWEGEN,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

Apgar	Apgarscore: test waarmee een snelle indruk van de algemene toestand van een pasgeboren baby bekomen wordt: appearance (kleur), pulse (hartslag), grimace (reactie op prikkels), activity (spiertonus) en respiration (ademhaling)
BAU	business as usual
bbp	bruto binnenlands product
btw	belasting over de toegevoegde waarde
EBO	energiebeleidsovereenkomst
EIB	Europese Investeringsbank
EPC	energieprestatiecertificaat
ESCO	energy service company
ETS	emissions trading scheme
GWh	gigawattuur
MWh	megawattuur
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
TWh	terrawattuur
VEKA	Vlaams Energie- en Klimaatagentschap
VESOC	Vlaams Economisch Sociaal Overlegcomité